

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 6, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 336.1 330.3 378

*О. В. Мазута,
аспірант Інституту економіки промисловості НАН України*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЦІЛЬОВОГО КАПІТАЛУ (ЕНДАВМЕНТУ) ДЛЯ ІННОВАТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*О. V. Maguta,
postgraduate student, Institute of the Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine*

METHODS AND APPROACHES TO THE TARGET CAPITAL (ENDOWMENT CAPITAL) FORMATION FOR THE INNOVATION OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Стаття присвячена питанням інтеграції функцій держави, університетів, бізнесу в реалізації інноваційних пріоритетів в рамках моделі «потрійної спіралі» Г. Іцковіца. Зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів для інвестування в сферу вищої освіти, в якості стабільного джерела інноватизації вищої освіти обґрунтовано необхідність формування фондів цільового капіталу (ендавменту). З огляду на те, що для впровадження в Україні моделі класичних (сталих) ендавмент-фондів сприятливі фінансово-економічні умови ще не створені, рекомендовано внести зміни до Закону України «Про вищу освіту» в частині надання вищим навчальним закладам права в поточній, середньостроковій та довгостроковій перспективі утворювати різні типи і види ендавмент-фондів, а не виключно сталий ендавмент-фонд, як передбачено в чинній редакції Закону України «Про вищу освіту».

The paper studies the issues of integration of the functions of the state, universities, and business in order to implement innovational priorities within Henry Etzkowitz's model of "triple helix". Taking into account the limited funding of higher education, it has been grounded that to provide a stable source of innovation in higher education, endowment capital funds should be formed. Taking into account the lack of favourable conditions of implementing classical stable endowment funds, it has been recommended to make amendments in the Law of Ukraine "On Higher Education" as of providing universities with the right to for different types of endowment funds, at the present moment, in middle-term and long-term perspective, apart from stable endowment fund, which is now approved by the Law of Ukraine "On Higher Education".

Ключові слова: вища освіта, рівень охопту вищою освітою, інновації, інноватизація, цільовий капітал, ендавмент-фонд, національна економіка.

Key words: higher education, level of inclusion of higher education, innovation, target capital, endowment fund, national economy.

Актуальність. Потенційні можливості підвищення рівня інноваційної діяльності вищих навчальних закладів в Україні та необхідність налагодження їх тісної взаємодії із сферою виробництва визначені в новій редакції Закону України «Про вищу освіту» [1]. Освіта, розвиток науки, інформаційне середовище, а також здатність господарського механізму генерувати високу інноваційну активність – головні положення країни в геополітичній конкуренції в XXI ст. [2, с. 11]. Підтвердження цього є виступ у січні 2016 року засновника і президента Всесвітнього економічного форуму в Давосі Клауса Мартіна Шваба, який спрогнозував, що світ – на порозі четвертої промислової революції, яка змінить звичайний поділ країн з розвинених та менш розвинених, на інноваційні та неінноваційні.

Процес розбудови інноваційної економіки країн світу й, зокрема України, безпосередньо залежить від якості вищої освіти та результативності системи передачі знань в сферу виробництва та послуг, що позначається на рівні конкурентоспроможності національної економіки, процесах формування виробничого та соціального капіталу [3], комплексно впливає на структуру економіки, перспективи створення високоякісної продукції та сучасних технологічних виробництв, розширення споживчого попиту, підвищення соціальних стандартів тощо.

Незважаючи на те, що в Україні бюджетні витрати на освіту в структурі ВВП є значними, як у країнах з дуже високим рівнем людського розвитку та показник охопту вищою освітою також знаходиться на високому рівні, на інноваційній позиції України в світі це практично не позначилося. Тому виникає необхідність здійснення заходів з реформування сфери вищої освіти по різних напрямках, з яких напрям взаємозв'язку «роботодавець – вища освіта – інноватизація» та пошук потенційних фінансових ресурсів для забезпечення інноваційної діяльності є одним із найпріоритетніших. Разом з тим, політика в частині фінансового забезпечення вищої освіти повинна ґрунтуватися на поєднанні сучасних фінансових інструментів, зокрема, можливості створення фондів цільового капіталу (ендавментів), як додаткового джерела фінансування інноваційної діяльності вищих навчальних закладів. З огляду на це особливо актуальним є дослідження потенційних можливостей формування в Україні сталих ендавмент-фондів, як це передбачено Законом України «Про вищу освіту» та вироблення рекомендацій щодо можливостей застосування інших моделей ендавментів, які є більш прийнятними для українських вищих навчальних закладів в поточній та середньостроковій перспективі.

Аналіз публікацій. Проблематика освіти як фактору економічного зростання досить широко висвітлюється в економічній літературі. Сутність і характерні риси економіки знань, проблеми та особливості її розвитку в світі та в Україні докладно розглядаються у роботі В.М. Геїца «Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України» [2]. Г. Іцковіц, М. Ранга, Л. Лейдесдорф присвятили свої праці проблемам застосування та доцільності моделі «потрійної

спіралі», яка символізує союз між владою, бізнесом та університетами, які є ключовими елементами інноваційної системи будь-якої країни [5; 7; 12]. Проблематиці формування освітнього капіталу та ендавмент-фондів присвячені праці таких українських дослідників О. Моліної, В. Новікова, М. Рісін, Л. Шевченко [19].

Основні висновки щодо інновацізації вищої освіти та застосування різних типів освітніх інновацій були висвітлені у працях О. Романовського [8]. Дослідження багатьох вчених підтвердило необхідність інновацізації вищої освіти та спрямування інноваційної діяльності вищих навчальних закладів на капіталізацію та комерціалізацію знань, здійснення наукових досліджень спільно з науковими та виробничими структурами. Проблема створення ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої освіти вивчається в працях І. Грищенка [8], де системно розглядаються питання багатоканального фінансування діяльності вищих навчальних закладів, необхідність зміни його структури та пошуку нових джерел.

Метою статті є розробка теоретико-організаційних засад і практичних рекомендацій в частині створення механізму формування та інвестування цільового капіталу (ендавменту) як додаткового ресурсу для інновацізації вищої освіти.

Основні результати дослідження. Україна є державою з традиційно високим попитом на вищу освіту. Близько 85% випускників українських шкіл відразу вступають до вищих навчальних закладів, тоді як у США – 66%. Високим є показник охопту вищою освітою – відсоток громадян відповідного віку, які здобувають вищу освіту в Україні за 2014 рік у середньому склав 79%, при тому, що, наприклад, у Німеччині та Великій Британії цей показник дорівнює в середньому 62%. Це означає, що для робочої сили України характерним є високий рівень працівників з вищою освітою, але при цьому частка високоосвічених українців серед безробітних є також однією з найвищих – 47%, тоді як у Німеччині цей показник близько 13%, у Великій Британії – 21%.

У країнах з високим рівнем людського розвитку освіта сприймається як інвестиція в людський капітал, що стимулює економічне зростання. Нажаль, в Україні ця тенденція не відповідає вищезазначеному. Кількість дипломованих українських спеціалістів з вищою освітою у 7-10 разів перевищує заявлену потребу роботодавцями. Це підтверджує незбалансованість системи підготовки фахівців з потребами економіки. Крім того, «масовість» вищої освіти викликає необхідність оптимізації державного замовлення з метою приведення у відповідність кількість студентів до реальних потреб конкретних секторів і галузей національної економіки.

Одним із ключових факторів, що впливає на економічні і соціальні трансформації в країні, є інвестування в освіту. За світовими стандартами рівень витрат на освіту в Україні є достатньо високим. Так, частка витрат державного сектора на освіту в цілому в 2014 році була на рівні 7% ВВП, що за світовими стандартами, які складають 6-8 % ВВП на рік, є високим показником. Але практично вся величина коштів, що витрачається на систему освіти, йде на поточне споживання, а не на розвиток, створення інноваційного продукту, проведення наукових досліджень. Як один із підтверджуючих фактів цього є невелика частка промислових українських підприємств (12,1%), які у 2014 році реально впровадили інновації. Тим часом серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають лише Португалія – 26% та Греція – 29% [4]. Відповідно частка інноваційної продукції в загальних обсягах реалізованої продукції підприємств України теж досить низька (в 2014 році вона склала лише 2,5%), що суттєво відрізняється від частки інноваційної продукції в країнах ЄС, де цей показник складає 60–70%.

Нажаль, в Україні має місце певний макроекономічний дисбаланс між станом економічного розвитку країни та величиною витрат на освіту, які здійснюються переважно за рахунок держави. Ураховуючи те, що освіта є змішаним опікуваним благом, яке має індивідуальну та суспільну корисність, це логічно передбачає збереження високої частки державних витрат. Але в умовах багатоканального фінансування сфери освіти необхідно знайти оптимальні пропорції між різними джерелами фінансування – державою, домогосподарствами, бізнесом. Якщо в зарубіжних країнах частка ресурсів бізнесу в підготовці фахівців становить 10-30%, то в Україні – менше 1%. Також, в зарубіжній практиці все більш широко використовуються ресурси благодійності у т.ч. фонди цільового капіталу (ендавмент-фонди) для фінансування проєктів та програм у сфері освіти та науки. Цьому сприяє динамічний розвиток сектора некомерційних організацій і прагнення держав перекласти на них частину функцій в сфері соціальної політики.

Слід підкреслити, що рівень освіченості економічно активного населення, як і стан фінансування освіти і науки, є важливими факторами впливу на реальну макроекономічну динаміку. Сучасна ключова передумова забезпечення інноваційного розвитку в державі полягає у співпраці між університетами, підприємствами та державою. Модель такої співпраці запропонував американський вчений Генрі Іцковіц у своїй роботі «Потрійна спіраль. Університети-підприємства-держави. Інновації у дії» [5]. На практиці модель «потрійної спіралі» застосовується країнами Америки, Європи та Південно-Східної Азії [6], де побудована система освіти, яка спроможна здійснювати трансфер технологій, швидко комерціалізувати професійні знання тощо.

Головна ідея моделі «потрійної спіралі» полягає в тому, що потенціал для інновацій та економічного розвитку в суспільстві знань ґрунтується на визначальній ролі університету та **подвійній університеті, бізнесу і держави** для створення нових інституційних форм продукування, трансферу та застосування знань [7, с. 241]. Крім традиційних функцій, кожна з трьох інституцій «університет – підприємство – держава» частково перебирає на себе роль іншої, стаючи, таким чином, важливим джерелом інновацій [8, с. 406].

Реалізуючи модель «потрійної спіралі» вищі навчальні заклади отримують можливість, використовуючи власну матеріальну та фінансову базу, розвивати бізнес-інкубатори, навчальні підприємства з венчурним капіталом, наукові парки, консультаційні компанії тощо [9, с. 230]. Таке потрійне партнерство є взаємовигідним, оскільки університет отримує додаткові фінансові ресурси та практичну спрямованість своєї діяльності, підприємство – кваліфікованих фахівців і новітні технології, а держава – розвиток інноваційної економіки та зростання конкурентоспроможності на міжнародній арені [10, с. 34]. Особливо це важливо для подальшого розвитку сфери підприємництва в Україні та залучення в цей процес молодих креативних фахівців, спроможних до інноваційної діяльності [11].

Професор Стенфордського університету Лоет Лейдесдорф підкреслює, що налагодження мережі взаємозв'язків між освітнім, бізнесовим середовищем та державою і поява в університетів «третьої місії» (крім навчання і проведення досліджень) призвели до формування нового типу університету, а саме підприємницького [12]. На думку вчених, інституційним ядром моделі «потрійної спіралі» має стати саме «підприємницький університет», який поєднує навчальну і дослідницьку місії традиційного університету з місією генерації інновацій у тісній органічній співпраці з органами державної влади та підприємствами, які виступають замовниками та співрозробниками інновацій, що створюються в структурних підрозділах університету. Провідні університети світу перетворились на потужні академічні центри, що продукують нові знання і прикладні технологічні розробки і мають право виходити на ринок та отримувати прибуток, який спрямовується на розвиток університету. Центральною ланкою їх діяльності стає трансфер технологій і комерціалізація результатів науково-дослідної роботи, яка виконується в тісній співпраці з підприємствами і державними інституціями – замовниками цих розробок [13, с. 165].

Потрійна взаємодія важлива для налагодження взаємодії освіти і ринку праці, принципиальні основи якої були визначені у стратегічному документі ЄС – «Плани економічного та соціального оновлення для Європи до 2010 року» (Лісабонська стратегія) [14]. Розвиток професійної освіти та підготовки (Vocational Education and Training – VET) було названо одним із пріоритетних завдань освітньої політики на зустрічі міністрів освіти країн-членів ОЕСР у Копенгагені в 2005 році [15]. Слід підкреслити, що невід'ємною частиною системи VET названа взаємодія трьох зацікавлених сторін: держави, роботодавця і системи освіти.

Необхідно звернути увагу, що в розвинених країнах участь роботодавців у професійній освіті стимулюється низькою фінансових механізмів: встановленням обов'язкових внесків до фонду професійного навчання; наданням переваги компаніям, які інвестують у людський капітал; наданням податкових кредитів.

Для стимулювання вкладання ресурсів у власне навчання у розвинених країнах створені системи відшкодування роботодавцями витрат своїх працівників (або відкриття додаткових можливостей кар'єрного зростання) за умови, що здобуті знання відповідатимуть тому роду діяльності, якою вони займаються на підприємстві, також діють податкові схеми стимулювання підприємств, які здійснюють професійне навчання: «податок+дотація» (передбачають встановлення фіксованого відсотку податку на професійне навчання кадрів на виробництві від загального фонду заробітної плати підприємства). У Сполучених Штатах Америки бізнес взагалі є основним замовником освітніх і наукових послуг. Оплата за ці послуги забезпечує розвиток навчальних закладів і надає практичний матеріал для навчання. Виробництво фінансує 60% науки у вищих навчальних закладах. Для підтримки компаній, що активно співпрацюють з навчальними закладами, створено систему пільг і додаткових прав: безкоштовне використання державних наукових лабораторій, пільги на купівлю сировини, матеріалів, податкові пільги тощо [16].

В Україні спектр питань, пов'язаний з участю роботодавців у підготовці та перепідготовці кадрів, в освітніх і наукових процесах регулюється чинними Законами України, зокрема: «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Податковим кодексом України, «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцям», «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», «Про управління об'єктами державної власності», Господарським кодексом України тощо.

Законодавчо визначено, що до освітнього процесу в Україні можуть залучатися роботодавці. У статті 52 Закону України «Про вищу освіту» передбачено створення нормативних передумов виникнення правовідносин між роботодавцями (підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності) та вищими навчальними закладами у сфері підготовки кваліфікованих кадрів.

Однак, на практиці в Україні участь роботодавців у розвитку професійної вищої освіти доволі обмежена і фрагментарна, так наприклад частка коштів приватних фірм та корпорацій в загальній структурі фінансування у 2014 році склала лише 1,3% (табл. 1). За рахунок коштів підприємств і організацій навчається

менше 1% студентів, що в десятки разів менше, ніж в розвинених країнах.

Таблиця 1.
Структура фінансування вищої освіти в Україні

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Частка фінансуючих організацій в загальній структурі фінансування, %					
- державний сектор	66,1	66,7	69,5	69,1	70,8
- домашні господарства	31,9	31,7	28,9	29,4	27,9
- приватні фірми та корпорації	2,0	1,6	1,6	1,6	1,3

Джерело: розраховано на основі [17]

Експерти відзначають, що суттєвою проблемою, яка потребує нагального вирішення, є розпорошеність регулюючих норм у законодавчому полі, відсутність єдиного закону, в якому б визначалися основні напрями і механізми участі роботодавців у професійній освіті. Необхідністю є гармонізація пакету законів, які мають значний вплив на процеси взаємодії роботодавців із закладами вищої освіти (табл. 2).

Таблиця 2.
Основні напрями інтеграції роботодавців і закладів вищої освіти

	Законодавчі акти	Напрями інтеграції
1	- Закон України від 01.07.2014 № 1556 «Про вищу освіту» - Проект Закону України «Про професійну освіту» - Проект Закону України «Про залучення роботодавців до підготовки та перепідготовки кадрів, освітніх та наукових процесів»	- заснування технопарків, інноваційних фірм, венчурних фондів на базі університетів з метою проведення науково-дослідних робіт; - проведення спільних з університетами науково-дослідних робіт в пріоритетних сферах; - організація та проведення виробничих практик, проведення тренінгів та семінарів, конференцій,
2	- Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI «Про зайнятість населення» - Закон України від 20.11.2012 № 5499 «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів»	- формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці; - формування державного замовлення на спеціальності відповідно до дійсних потреб ринку праці та бізнес-середовища;
3	- Закон України від 22.03.2012 № 4572 «Про громадські об'єднання» - Закон України від 22.06.2012 № 5026 «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності»	- активне залучення професійних об'єднань, експертів та представників бізнесу до освітнього процесу та організації інноваційної діяльності в сфері освіти і науки

Джерело: розроблено автором

Не менш важливим, ніж гармонізація законодавчих норм, для впровадження різних типів інновацій у вищій освіті є залучення фінансових ресурсів із різних джерел та визначення між ними оптимальних пропорцій.

Як вже відмічалось, освіта є змішаним опікуваним благом, яке має індивідуальну та суспільну корисність. Виходячи з цього інвестування в освіту є ключовим фактором економічних і соціальних, інноваційних трансформацій. Тому налагодження ефективної взаємодії між вищими навчальними закладами України та роботодавцями дозволить збільшити інвестиції, акумулювати їх та спрямувати не лише у підготовку та підвищення кваліфікації працівників, у створення спільних навчально-науково-виробничих підрозділів тощо, але й для формування фондів цільового капіталу для конкретних цілей інновацізації вищої освіти (табл. 3).

Таблиця 3.
Цілі інновацізації вищої освіти

	Головні орієнтири
1	- Підвищення рівня інноваційності економіки, зростання людського та інтелектуального капіталу, зменшення залежності від фізичних ресурсів - Зростання інноваційності виробництва, перетворення його на високотехнологічне - Соціально-економічний розвиток регіонів, розбудова регіональних науково-технологічних центрів
2	- Розвиток пріоритетних сфер наукових досліджень, реалізація наукового потенціалу країни - Збільшення інвестицій в фундаментальні та прикладні дослідження
3	- Створення науково-дослідних інститутів, лабораторій, техно-парків, інкубаторів, оновлення матеріально-технічної бази, налагодження каналів для трансферу технологій у виробництво
4	- Розширення функцій бізнесу, участь у створенні спільних венчурних фондів та в освітньому процесі вищих навчальних закладів
5	- Професійна підготовка спеціалістів у відповідності до сучасних потреб галузей економіки
6	- Активізація ділової активності (шляхом надання пільг, звільнення від податків бізнес-структур, які співпрацюють з університетами), заснування нових типів підприємств
7	- Інтеграція до міжнародного наукового простору, налагодження міжнародної комерціалізації знань і трансфер технологій

Джерело: розроблено автором

Слід звернути увагу, що в зарубіжних країнах в якості альтернативного позабюджетного джерела використовують ендавмент-фонди, що створюються на засадах благодійності, інвестиційні доходи від розміщення яких у фінансові активи мають право використовуватися для забезпечення освітнього процесу, при тому, що базовий капітал залишається недоторканим.

Але, як показало дослідження реальних економічних умов в Україні, для створення ендавмент-фондів по класичному зразку, підстав поки що немає. Зокрема, в Україні відсутні фінансові та інституційні умови для впровадження в поточній та середньостроковій перспективі поширених в розвинених країнах сталих (класичних) моделей ендавмент-фондів. Цьому перешкоджає нерозвиненість українського фондового ринку, диспропорції в структурі цінних паперів, де значну частину займають боргові інструменти та незначну акції підприємств, непрозорість транзакцій через низьку питому вагу операцій на відкритому фондовому ринку (менше 10%), висока інфляція, обмежені масштаби благодійництва.

Також слід взяти до уваги, що зарубіжні університети для реалізації моделі класичних (сталих) ендавмент-фондів перетворилися в самостійних гравців на ринках капіталу та інвестують кошти в цінні папери (акції, облігації), нерухомість, венчурний капітал, хедж-фонди, приватні фонди, інші інструменти фінансового

ринку. Навряд чи, українські університети готові до такої ролі.

Але сама ідея ендавменту, на нашу думку, є перспективною. Особливо в контексті посилення ролі роботодавців в підготовці затребуваних спеціалістів та активізації інноваційної діяльності вузів. Тому нами запропоновано використовувати модернізовані підходи до ендавмент-фондів в Україні, які базуються на розширеному трактуванні процесів формування цільового капіталу та напрямів його інвестування. Розширене трактування цільового капіталу з точки зору джерел його утворення і напрямів використання дозволить збільшити його обсяги та забезпечити цільове інвестування в проекти інноваційної, наукової діяльності, а не у фінансові та матеріальні активи, як того вимагають рамкові умови сталого фонду (ендавменту) (рис. 1).

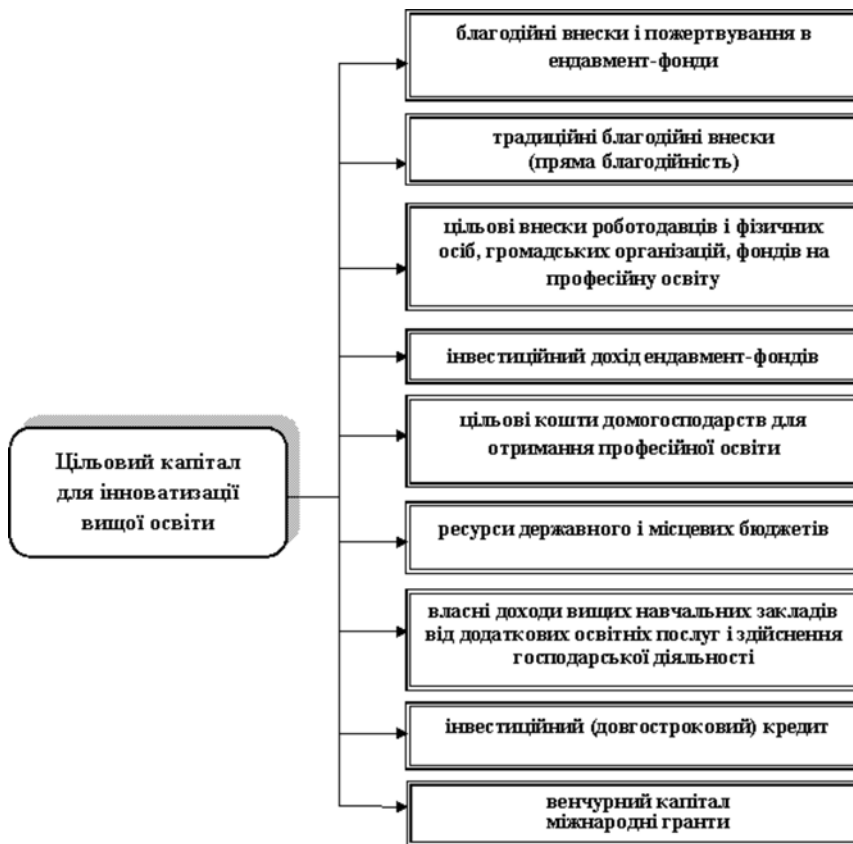

Рис. 1. Складові цільового капіталу для інноваційної вищої освіти

Джерело: розроблено автором

В цьому контексті слід пригадати висловлювання Д. Белла, який підкреслював, що «... у постіндустріальному суспільстві джерела новаторства зосереджуються в інтелектуальних інститутах, в основному в університетах і науково-дослідних установах, а не в колишніх індустріальних корпораціях». Це, на думку Д. Белла перетворює університети у «вартових» суспільства, які відстоюють необхідність управління не фінансовим, а «людським капіталом» [18].

Створення фондів цільового капіталу дозволить збільшити частку фінансування з боку бізнесу та роботодавців в якості цільових ресурсів для інноваційної вищої освіти. Це відповідає світовим тенденціям поступового перенесення тягаря фінансування вищої освіти на приватних інвесторів. В Україні, як і в більшості європейських країн, частка державних коштів перевищує питому вагу приватних. Але кардинально низькою є участь бізнесу в фінансуванні освітньої діяльності. Якщо в Україні – це близько 1-3%, то в розвинених країнах – 10-30%.

Ураховуючи те, що обсяги фінансування освіти в Україні знаходяться на рівні розвинених країн, загальну суму фінансування на даному етапі, на наш погляд, збільшувати не доцільно. Тому пропонується збільшити частку у фінансуванні вищих навчальних закладів приватних фірм і корпорацій (роботодавців) до 10%. При цьому частку домогосподарств пропонується залишити на досягнутому рівні (27-32%), оскільки в Україні спостерігається високий попит на вищу освіту. Також на існуючому рівні доцільно залишити питому вагу місцевих бюджетів (6-7%) через значний дефіцит коштів, який вони відчувають для фінансування професійної освіти.

На величину коштів, на яку збільшиться частка у фінансуванні приватних фірм і корпорацій пропонується зменшити питому вагу державного бюджету у фінансуванні вищої освіти. За таких умов частка державного фінансування закладів вищої освіти знизиться з 70 до 60-62% (табл. 4).

Таблиця 4.
Зміна структури фінансування вищої освіти в Україні

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Частка організацій в загальній структурі фінансування, %					
- державний сектор (фактично)	66,1	66,7	69,5	69,1	70,8
<i>пропонується</i>	58,1	58,3	61,1	60,6	62,1
- домашні господарства (фактично)	31,9	31,7	28,9	29,4	27,9
<i>пропонується</i>	без змін	без змін	без змін	без змін	без змін
- приватні фірми та корпорації (фактично)	2,0	1,6	1,6	1,6	1,3
<i>пропонується</i>	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0

Джерело: розраховано на основі [17]

Додатково акумульовані кошти приватних компаній і корпорацій можуть бути спрямовані на формування фондів цільового капіталу (ендавментів) для інноваційної вищої освіти (табл. 5).

У таблиці 5 розрахунки проведено на основі припущень, що сума внесків роботодавців розрахована в розмірі 10% від фактичної суми витрат на освіту. Як показали результати, за період 2010-2014 рр. це близько 3-3,8 млрд грн. щорічно. Така сума не буде обтяжливою для роботодавців, оскільки вона становить не більше 2% або від величини прибутку прибуткових підприємств до оподаткування, або чистого прибутку, або витрат на оплату праці. У разі ухвалення рішення про

збільшення участі роботодавців у фінансуванні вищої освіти до 10% від загальних обсягів, їх внески можна зафіксувати на рівні 2% від фонду оплати праці, або прибутку, що буде значно менше, ніж в багатьох розвинених країнах.

Таблиця 5.
Потенційні можливості формування цільового капіталу (ендавменту) за рахунок роботодавців

Показники	2010		2011		2012		2013		2014	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Сума внесків (при збільшенні частки роботодавців у фінансуванні вищої освіти з 1-2 до 10%)	3133,5		3461,0		3670,0		3807,8		3486,6	
- % від прибутку до оподаткування		1,65		1,35		1,47		1,81		1,49
- % від прибутку після оподаткування		2,01		1,65		1,74		2,12		1,72
- % до витрат на оплату праці		1,61		1,48		1,33		1,36		1,33
Прибуток прибуткових підприємств										
- до оподаткування	189641		255546		248036		209865		233625	
- після оподаткування	155197		208896		210607		179259		202704	
Витрати на оплату праці	193824		232314		274935		278146		261520	

Джерело: розраховано автором на основі [17]

Ураховуючи реальні перспективи збільшення фінансової участі роботодавців у фінансуванні вищої освіти, можемо припустити збільшення джерел утворення і напрямів використання ендавментів. Оскільки в Україні ще не визріли умови для створення та управління сталим фондом (ендавментом), як того вимагає класична схема, коли внески (благодійні пожертви) направляються в ендавмент, створюючи недоторканий фонд, а потім інвестуються в цінні папери (акції, облігації), нерухомість, приватні фонди, розміщуються на депозити та в інструменти фінансового ринку, пропонується в поточній та середньостроковій перспективі надати можливість вищим навчальним закладам створювати чотири види ендавмент-фондів. Зазначені форми дозволять реалізувати інноваційні, інвестиційні, оперативні (освітньо-господарські), реінвестиційні цілі ендавмент-фондів (табл. 6).

Як бачимо, в рекомендованих для утворення в українських вищих навчальних закладах на поточну та середньострокову перспективу ендавмент-фондів відсутній сталий фонд. Це пов'язано з тим, що сталий фонд цільового капіталу забороняє використовувати основну суму ендавменту, передбачає передачу капіталу в довірче управління, який потім розміщується в інструменти фінансового ринку для отримання інвестиційного доходу. Але такі умови виконати, не тільки проблематично, а й економічно нереально.

Таблиця 6.
Види ендавмент-фондів, які можна рекомендувати для створення в Україні в поточній та середньостроковій перспективі

	Зміст
Фонд під спеціальний проєкт	(Special Purpose Endowment) створюється виключно для реалізації раніше визначеного проєкту, цілі якого можуть установлюватися донором або керівництвом вишу.
Строковий ендавмент-фонд	(Term Endowment) передбачає, що всі кошти <i>або їх частина можуть бути витраченими тільки після закінчення установленого періоду часу або настання певних подій, залежно від бажання донорів.</i> <i>Може існувати у двох варіантах:</i> - як фонд, що передбачає поступове витрачання основної суми ендавменту (Capital Depletion); - як фонд, створюваний під покриття дефіциту оборотного капіталу (Working Capital Reserve).
Агентський фонд	(Agency Funds), яким управляє спеціальна організація (управляюча компанія) в інтересах ВНЗ; така організація може управляти й іншими фондами.
Квзіендавмент-фонд	створюється самим університетом із власних коштів під інвестиційні цілі, але функціонує на засадах ендавменту. Обмеження з боку донорів відсутні, тому університет може в будь-який момент прийняти рішення використати основну суму ендавменту.

Джерело: розроблено автором на основі [18, 19]

Варто звернути увагу, що надані пропозиції йдуть у розріз із нормами чинного законодавства України. Закон України «Про вищу освіту» надає конкретні права засновувати виключно сталі фонди (ендавменти) та розпоряджатися доходами від розміщення цільового капіталу сталих фондів. У розвинених країнах дійсно існують умови для утворення сталих фондів. Головними факторами для їх функціонування є: достатній за обсягами капітал, наявність розвиненого ринку цінних паперів, постійний притік пожертвувань, висока дохідність від розміщення капіталу, традиційно високі наміри громадян до благодійництва.

Виходячи з цього, нами розроблені методичні підходи до формування цільового капіталу (ендавменту), які зумовлені реальними економічними тенденціями в Україні (рис. 2).

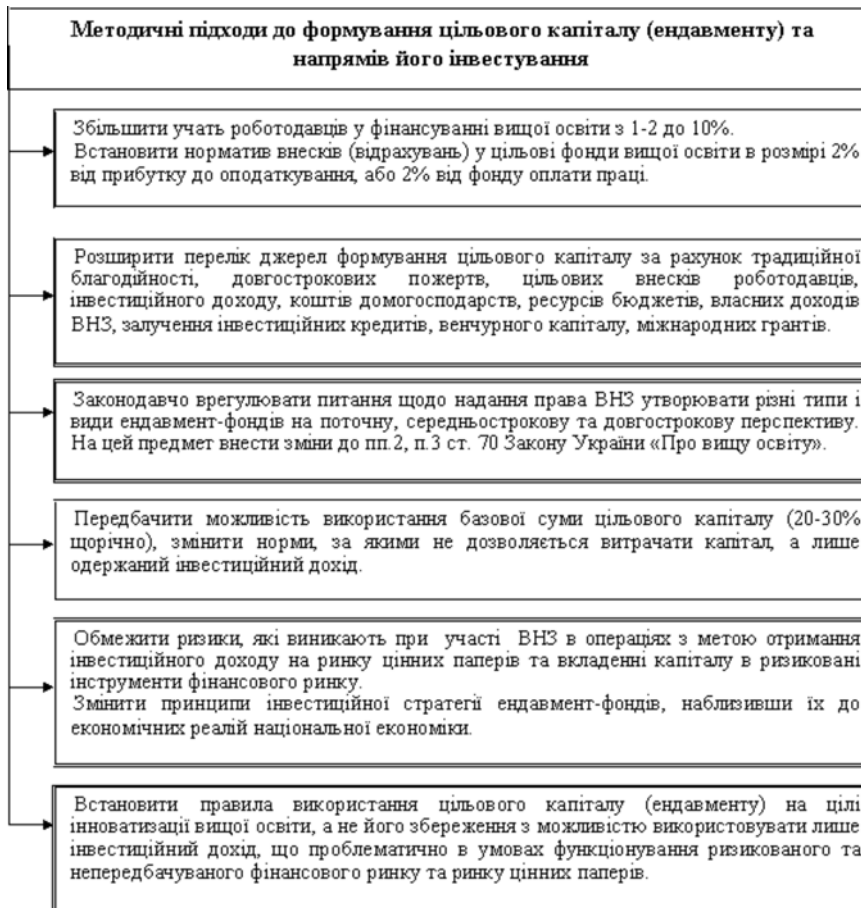

Рис. 2. Основні методичні підходи до формування цільового капіталу (ендавменту) в національній економіці.

Джерело: розроблено автором

У таблицях 7–10 запропоновано комплекс організаційно-правових заходів, які необхідно здійснити шляхом гармонізації норм законодавства з метою створення умов для інноваційної вищої освіти, розвитку вищих освітніх закладів та створення ендавмент-фондів в Україні в поточній та середньостроковій перспективі. Слід підкреслити, що в країнах Заходу держава активно підтримує розвиток благодійництва та меценатства, що є ключовою основою для функціонування ендавменту. Так, у Бельгії та Великій Британії передбачено стимулювання спонсорства шляхом вилучення суми, витраченої на рекламу та маркетингові операції, з обсягів, що обладаються податком. В Австрії та Франції спонсорство трактується як маркетингові витрати компанії на рекламу, що не оподатковуються. У США розмір добродійних пільг складає до 10% доходу компанії; з пожертв у грошовій формі можна отримати податкове вирахування в межах 50% річного доходу, з пожертв не в грошовій формі – 20-30%. В Угорщині дозволено відрахування на меценатство 7 % прибутку підприємств і компаній, Німеччині – 33,2% [20].

Таблиця 7.

Інституційне середовище інноваційної вищої освіти

	Законодавчі акти	Інноваційні пріоритети
1	<ul style="list-style-type: none"> - Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI «Про зайнятість населення» - Закон України від 20.11.2012 № 5499 «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» - Методика формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці / Наказ Мінекономіки від 26.03.2013 № 305 	<ul style="list-style-type: none"> - формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці; - формування державного замовлення на спеціальності відповідно до дійсних потреб ринку праці та бізнес-середовища; - інформування держави та університетів щодо потреб ринку в кваліфікованих кадрах та стосовно перспективних напрямів діяльності; - гарантії місця роботи фахівцям з вищою освітою
2	<ul style="list-style-type: none"> - Закон України від 01.07.2014 № 1556 «Про вищу освіту» - Проект Закону України «Про професійну освіту» - Проект Закону України «Про залучення роботодавців до підготовки та перепідготовки кадрів, освітніх та наукових процесів» 	<ul style="list-style-type: none"> - внесення змін в Закон України «Про вищу освіту» в частині утворення ендавмент-фондів; - заохочення роботодавців та бізнес-організацій до проведення спільних з університетами науково-дослідних робіт в пріоритетних сферах; - заснування технопарків, інноваційних фірм, венчурних фондів на базі університетів з метою проведення науково-дослідних робіт;
3	<ul style="list-style-type: none"> - Закон України від 01.07.2014 № 1556 «Про вищу освіту» - Закон України від 05.07.2012 р. № 5073 «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення автономії та фінансової незалежності ВНЗ; - створення фондів цільового капіталу; - стимулювання благодійної діяльності та пожертв.

Джерело: розроблено автором

Таблиця 8.

Інвестиційні можливості вищих навчальних закладів

Законодавчі акти	Інноваційні пріоритети
-------------------------	-------------------------------

<ul style="list-style-type: none"> - Закон України від 01.07.2010 № 2404 «Про державно-приватне партнерство» - Закон України від 18.09.1991 № 1560 «Про інвестиційну діяльність» - Закон України від 05.07.2012 № 5080 «Про інститути спільного інвестування» - Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 715 «Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів» 	<ul style="list-style-type: none"> - внесення змін у чинне законодавство на предмет стимулювання роботодавців до збільшення обсягів фінансування ВНЗ; - вдосконалення основ державно-приватного партнерства як інституціонального та організаційного альянсу між державою й бізнес-середовищем для реалізації суспільно важливих завдань; - методичне супроводження проектів державно-приватного партнерства, розвиток ринку інфраструктурних інвестицій, - зміни напрямів державно-приватного партнерства, нині проекти державно-приватного партнерства зосереджені в обробленні відходів (майже 50%) та зборі, очищенні та розподіленні води (32%);
---	---

Джерело: розроблено автором

Таблиця 9.

Інноваційні перспективи вищих навчальних закладів

Законодавчі акти	Пріоритети
<ul style="list-style-type: none"> - Закон України від 04.07.2002 № 40 «Про інноваційну діяльність» - Закон України від 8.09.2011 № 3715 «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» - Закон України від 06.09.2012 № 5205 «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» - Закон України від 14.09.2006 № 143 «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» - Закон України від 25.06.2009 № 1563 «Про наукові парки» 	<ul style="list-style-type: none"> - цільові замовлення на підготовку кадрів; - спільні фундаментальні та прикладні дослідження НДДКР; - розвиток науково-технічної бази; - трансфер технологій; - надання офіційної інформації про інвестиційні проекти;

Джерело: розроблено автором

Таблиця 10.

Розвиток інструментів фінансового ринку

	Законодавчі акти	Інноваційні пріоритети
1	<ul style="list-style-type: none"> - Закон України від 12.07.2001р. № 2664 «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» - Закон України від 30.10.1996 № 448 «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» - Закон України від 23.02.2006 № 3480 «Про цінні папери та фондовий ринок» 	<ul style="list-style-type: none"> - введення цільових інструментів фінансового ринку для інноватизації вищої освіти; - посилення безпеки інвестування в цінні папери; - збільшення частки організованого ринку;
2	Податковий кодекс України	<ul style="list-style-type: none"> - пільги для благодійництва; - пільги для оподаткування інноваційних витрат

Джерело: розроблено автором

Висновки. В рамках моделі «потрійної спіралі» Г. Іцковіца рекомендовано посилити триаду взаємодії «державно-роботодавць-університет». У якості фінансової моделі забезпечення інноватизації вищої освіти запропоновано систему формування фондів цільового капіталу, що базується на ключових принципах ендавменту. Водночас, урахувавши спірність та ризикованість впроваджувати західну модель класичного (сталого) ендавмент-фонду в Україні, розроблені засади формування інституційного середовища для заснування та функціонування різних типів і видів ендавмент-фондів. У поточній та середньостроковій перспективі вищим навчальним закладам рекомендовано утворювати не сталий фонд (ендавмент), а «Фонд під спеціальний проект», «Строковий ендавмент-фонд», «Агентський фонд», «Квазіендавмент-фонд». Для цього пропонується внести зміни до пп.2, п.3 ст. 70 Закону України «Про вищу освіту» щодо надання права вищим навчальним закладам утворювати різні типи і види ендавмент-фондів на поточну, середньострокову та довгострокову перспективу, які мають суттєві особливості в системі джерел формування, строках і пропорціях використання базового капіталу та інвестиційного доходу.

Подальші наукові дослідження рекомендується спрямувати в напрямі удосконалення організаційно-правових умов інвестиційно-інноваційної діяльності вузів, розширення участі роботодавців в освітньому процесі та обсягах фінансування, залучення професійних громадських організацій, що надасть змогу максимально акумулювати внески благодійників та інвесторів з подальшою їх алокацією в проекти інноватизації вищої освіти, що може підвищити роль знаннєвої функції в становленні інститутів розвитку.

Література

1. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3т. / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.С. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. Т.2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.С. Кваснюка.
3. Баліцька В.В. Тенденції капіталоутворення вітчизняних підприємств [Текст] / В.В. Баліцька // Науков-технічна інформація. – 2009. – № 2 (40). – С. 37–46
4. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів": Постанова ВР України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 11. – 148 с.
5. Etkowitz H. The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action / H. Etkowitz // Routledge. – 2010. – 176 P.
6. Семенець Ю. Партнерство бізнесу, держави та університетів як стратегічний ресурс інноваційного розвитку України / Ю. Семенець // Ефективна економіка. – 2015. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
7. Ranga M., Etkowitz H. Triple Helix Systems: An Analytical Framework for Innovation Policy and Practice in the Knowledge Society / M. Ranga, H. Etkowitz. // Industry and Higher Education Special Issue "Innovation policy as a concept for developing economies: renewed perspectives on the Triple Helix system". – 2013. – №27 (4). – P. 237–262.
8. Романовський О.О. Феномен підприємництва в університетах світу: монографія/ О.О. Романовський. – Вінниця: Нова книга. – 2012. – 504 с
9. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи / монографія (рукопис) ; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра екон. наук., проф. І.М. Грищенко. – К., 2015. – 260
10. Холявко Н. І. Сектор вищої освіти в системі інноваційного розвитку національної економіки / Н. І. Холявко // Економіка і управління. – 2014. – №1. – С. 33–37.
11. Розвиток підприємництва в Україні / П. Гайдуцький, Ю. Лупенко, В. Баліцька, В. Мельник, С. Демченко. – К. : Нора-друк, 2003. – 248 с.
12. Leydesdorff L. The Triple Helix of University-Industry-Government Relations [Електронний ресурс] / L. Leydesdorff // Encyclopedia of Creativity, Innovation, and

Entrepreneurship. – 2013. – Режим доступу: <http://www.leydesdorff.net/th12/th12.pdf>.

13. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. – 336 с. : табл., рис.

14. Lisbon European Council – Presidency Conclusions: 23 and 24 march 2000 // European Parliament [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm

15. Chair's Summary from the Meeting of the Education Chief Executives. Copenhagen, 22 to 23 September. Paris: OECD, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/edu/35557211.pdf>

16. Ринок праці та освіта: пошук взаємодії : [зб. наук. ст. / наук. ред. І. Л. Петрова]. – К. : Таксон, 2007. – 200 с

17. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

18. Чугунов А.В. Развитие информационного общества: теории, концепции и программы: Учебное пособие. – СПб. : Ф-т филологии и искусств СПбГУ, 2007. – 98 с.

19. Шевченко Л. Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів / Л. Шевченко // Україна: аспекти праці. – 2015. – № 1. – С. 8–16. – С. 11.

20. Розвиток благодійництва в сучасній Україні / Національний інститут стратегічних досліджень / Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua>.

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "Pro vyshchu osvitu", *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, vol. 37–38, p. 2004, [Online], available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

2. Heits, V.M. and others (2007), *Stratehichni vyklyky XXI stolittia suspilstvu ta ekonomitsi Ukrainy* [Strategic Challenges of the XXI century society and economy in Ukraine], : vol. 2, Feniks, Kyiv, Ukraine.

3. Balitska, V.V. (2009), "Tendentsii kapitaloutvorenna vitchyznianskykh pidpriemstv", *Naukov-tekhnichna informatsiia*, vol. 2 (40), pp. 37–46

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: "Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010-2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv", *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 11, p. 148.

5. Etzkowitz N. The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action / N. Etzkowitz // Routledge. – 2010. – 176 P.

6. Semenets, Yu. (2015), "Partnerstvo biznesu, derzhavy ta universytetiv yak stratehichniy resurs innovatsiinoho rozvytku Ukrainy", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua>

7. Ranga M., Etzkowitz N. Triple Helix Systems: An Analytical Framework for Innovation Policy and Practice in the Knowledge Society / M. Ranga, H. Etzkowitz. // Industry and Higher Education Special Issue "Innovation policy as a concept for developing economies: renewed perspectives on the Triple Helix system". – 2013. – #27 (4). – pp. 237–262.

8. Romanovskiy, O.O. (2012), *Fenomen pidpriemnytstva v universytetakh svitu* [The phenomenon of entrepreneurship in universities in the world], Nova knyha, Vinnytsia, Ukraine, p. 504.

9. Hryshchenko, I.M. (2015), *Teoretyko-metodolohichne obgruntuvannia efektyvnykh finansovo-ekonomichnykh modelei rozvytku vyshchoi shkoly* [Theoretical and methodological basis of effective financial and economic models of development of higher education], Kyiv, Ukraine, p.260.

10. Kholiavko, N. I. (2014), "Sektor vyshchoi osvity v systemi innovatsiinoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky", *Ekonomika i upravlinnia*, vol.1, pp. 33–37.

11. Haidutskiy, P. Lupenko, Yu. Balitska, V. Melnyk, V. and Demchenko, S. (2003), *Rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini* [The development of business in Ukraine], Nora-druk, Kyiv, Ukraine, p. 248.

12. Leydesdorff L. The Triple Helix of University-Industry-Government Relations / L. Leydesdorff // Encyclopedia of Creativity, Innovation, and Entrepreneurship. – 2013. – [Online], available at: <http://www.leydesdorff.net/th12/th12.pdf>

13. Heits, V.M. and others (2015), *Innovatsiina Ukraina 2020 : natsionalna dopovid* [Ukraine Innovation 2020: National Report], NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine, p.336.

14. Lisbon European Council – Presidency Conclusions: 23 and 24 march 2000 // European Parliament [Online], available at: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm

15. Chairs Summary from the Meeting of the Education Chief Executives. Copenhagen, 22 to 23 September. Paris: OECD, 2005 [Online], available at: <http://www.oecd.org/edu/35557211.pdf>

16. Petrov, I. L. (2007), *Rynok pratsi ta osvita: poshuk vzaiemodii* [The labor market and education: interaction Search], Takson, Kyiv, Ukraine, p.200.

17. State Statistics Service of Ukraine, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

18. Chugunov, A.V. (2007), *Razvitie informacionnogo obshchestva: teorii, koncepcii i programmy* [The development of the information society: the theory, concepts and programs], F-t filologii i iskusstv SPbGU, SPb., Russia, p. 98.

19. Shevchenko, L. (2015), "Endavment-fondy v investytsiinii stratehii zarubizhnykh universytetiv", *Ukraina: aspekty pratsi*, vol. 1, pp. 8–16, p. 11.

20. "Rozvytok blahodiiynstva v suchasni Ukraini", Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, [Online], available at: <http://niss.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"